

HET MUSEUM IN DE KERK

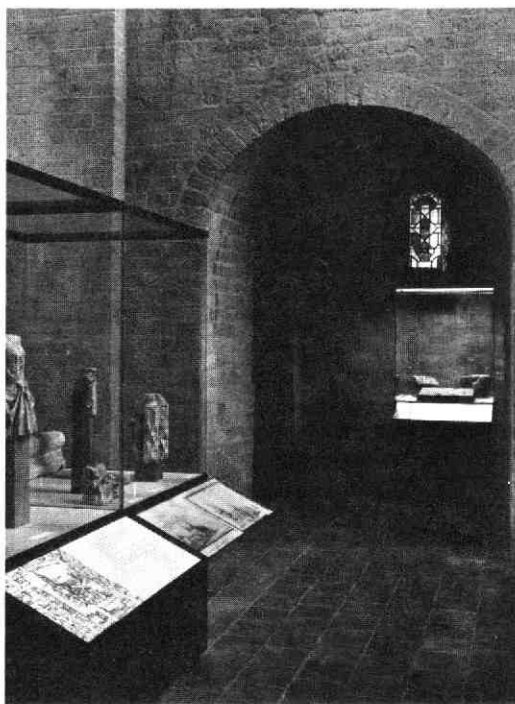
Reeds eerder werd in het „Maandblad van Oud-Utrecht” medegedeeld dat het Centraal Museum in de Nicolaïkerk een aantal gevelfragmenten zou exposeren. Nog afgezien van het feit dat een kerk niet zo direct een passende plaats is om in los verband profane gevelstenen op te stellen, biedt het interieur van de Nicolaïkerk, zeer zeker na de jongste restauratie, veel meer mogelijkheden, waarvan het aangrenzende Centraal Museum, dat met ruimtegebrek te kampen heeft, een nuttig en aangepast gebruik kan maken.

Het tot museum inrichten van een gesecculariseerd kerkgebouw is sinds lang geen uitzondering meer. Het zinvolle mede-gebruiken door een museum van een kerk, die nog volop haar functie vervult, is niet zo gebruikelijk.

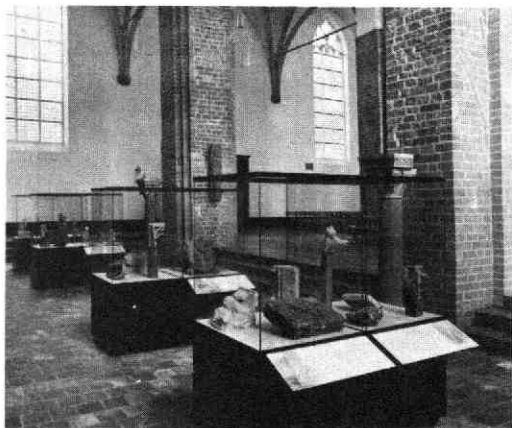
De afspraak, die de Hervormde Gemeente en het Centraal Museum gemaakt hebben, houdt in dat bepaalde ruimten en wanden van de kerk door het museum gebruikt worden om bouwfragmenten, beeldhouwwerk e.d. te exposeren. De kerk echter is en blijft in eerste instantie een levend kerkgebouw, en het museaal medegebruik hoort die functie te respecteren.

Het sacrale karakter, dat door de restauratie in hoge mate heeft gewonnen, en de liturgische dispositie leggen derhalve aan de keuze van de voorwerpen en de wijze van exposeren bepaalde eisen en beperkingen op.

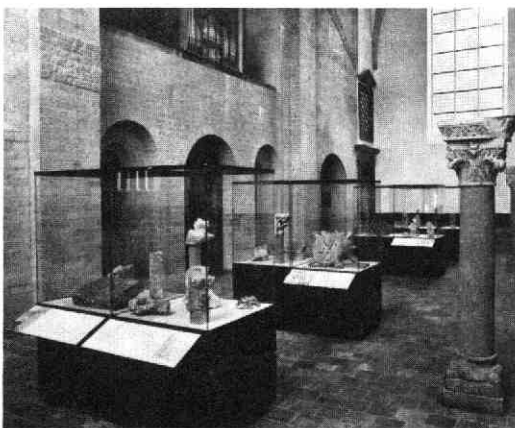
Het museum beschikt over een zeer groot aantal stenen bouwfragmenten¹⁾ van de middeleeuwse Utrechtse kerken en kerkelijke instellingen, die voor

Vitrineopstelling in het westwerk van de Nicolaaskerk, gezien naar de noordelijke toren. 1978. (Foto: Hulskamp)

Vitrineopstelling van het Centraal Museum in het westwerk van de Nicolaaskerk. 1978. (Foto: Hulskamp)

Vitrineopstelling in het westwerk van de Nicolaaskerk met de twee zuilen uit de Paulusabdij. 1978. (Foto: Hulskamp)

de kennis van de kunst te Utrecht zeer belangrijk zijn. Veel daarvan is nog nooit getoond en kan ook niet in de beperkte ruimte van het museumgebouw aan bod komen.

„Moeten kunstschaten uit kerkgebouwen niet weer zo snel mogelijk op hun eigenlijke plaats worden aangebracht?“. In dit zeer bijzondere en concrete geval van de Nicolaïkerk kan deze vraag van Ds. Van der Werf²⁾ met ja worden beantwoord, omdat bij het opstellen aan de museale eisen betreffende conservering, klimaatbeheersing en beveiliging kan voldaan worden.

Het ligt voor de hand dat, naast de stukken die afkomstig zijn uit de Nicolaï zelf, ook voorwerpen uit de andere Utrechtse kerken worden geëxposeerd. Op deze wijze zal het mogelijk zijn, in zoverre het museum over materiaal beschikt, een overzicht te geven over de middeleeuwse kerkelijke gebouwen van Utrecht, en tevens hun bestaan en geschiedenis bondig toe te lichten met teksten en fotografisch materiaal.

Om redenen van technische en financiële aard moet het museaal medegebruik in verschillende fasen worden gerealiseerd. Vorig jaar werd een begin gemaakt, in de eerste westelijke travee van het schip, met het aanbrengen van o.a. de romaanse zuilen uit de Paulusabdij, drie grafstenen uit de Nicolaï, het romaanse reliëf met Johannes de Doper uit de Janskerk, en het opstellen van tien vitrines waarin kleinere bouwfragmenten en sculpturen van o.a. de Dom, de Salvator,

de Nicolaï, de Janskerk, geëxposeerd zijn. Voor dit jaar is voorzien een aantal sculptuurfragmenten van het verdwenen Cisterciënserklooster „Mariëndaal“³⁾ in de kerk toe te voegen, en de reeds aanwezige stukken van de Domkerk uit te breiden⁴⁾.

In de loop der volgende jaren hopen wij geleidelijk het meervoudig gebruik van de kerk meer en meer te beklemtonen, tot profijt van de kerk, van het museum, en vooral van de bezoekers.

Utrecht

drs. H. J. de Smedt,
conservator beeldhouwkunst
van het Centraal Museum

- 1) De metingen van de klimatologische omstandigheden in de kerk, over een langere termijn, zullen bepalen of metertijd ook houten voorwerpen kunnen worden geëxposeerd.
- 2) De functie van de oude binnenstadkerken, in *Symposium over restauratie en functie van middeleeuwse kerken, Utrecht, 1978*, p. 69.
- 3) Gesticht 1425; definitief afgebroken in 1586; opgravingen in 1956-57 o.l.v. Ir. C. L. Temminck Groll.
- 4) Gaarne betuig ik hier mijn hartelijke dank aan allen, die met raad en daad aan de verwezenlijking van het project meewerken, en in het bijzonder aan Ir. T. van Hoogevest, Th. Haakma Wagenaar, Willy Bles, Paulus Reinhard, het Bouwbureau met de heren De Vaal Sr. en Jr., en C. van Dijk van de Gemeentelijke Fotodienst.

EEN ANTI-CHRONOLOGISCH EXPOSÉ OVER DE ORGELS VAN DE NICOLAÏKERK

Het orgel aan de westzijde van het schip is een meesterwerk van moderne orgelbouwkunst, in 1956 vervaardigd door de bekende firma Marcussen & Son te Aabenraa in Denemarken. De toenmalige organist van de Nicolaïkerk, Lambert Ern , vurig pleiter voor de herleving van de ambachtelijke orgelbouw, overleden in 1971 - een plaquette bij de toegang tot het instrument houdt de herinnering aan hem levend - heeft de voldoening gesmaakt, dat als gevolg van zijn bemoeienissen een orgel van bijzondere allure in zijn eigen kerk tot stand kwam. Weliswaar leefde er onder een aantal Nederlandse orgelbouwers in de vijftiger jaren de krachtige drang om de orgelbouw uit de voor- en na-oorlogse middelmatigheid te verheffen, maar de afstand tussen 1979 en 1956 is zeker groot genoeg om volmondig te erkennen, dat de Deense orgelmakerij, vrijwel niet door de oorlog belemmerd en door de geniale Sybrand Zachariassen, leider der firma Marcussen, bezield, toen een aanzienlijke voor­sprong op de Nederlandse orgelfactuur had. De hoge kwaliteit van de klank (nog imposanter geworden

door de veel betere acoustiek van het kerkgebouw als gevolg van de recente restauratie) en van de technische aanleg hebben de Nederlandse orgelbouw sterk gestimuleerd en in niet geringe mate bijgedragen tot het thans alom erkende hoge niveau van onze orgelbouw.

Alle andere Hervormde kerken in Utrechts binnenstad bezitten waardevolle instrumenten uit vroeger eeuwen: de Dom uit het jaar 1831 met daarin nog veel kostbaar pijp­materiaal uit de 16e eeuw, de Jacobikerk uit 1742 en 1823, eveneens met veel nog aanzienlijk oudere fragmenten in het meubel en zijn pijpwerk, de Janskerk uit 1862 en de Buurkerk uit 1882. Het ligt dus voor de hand, dat ook de Nicolaïkerk een rijk orgelverleden kent. De Utrechtse orgelmaker Johan Frederik Witte vervaardigde de voorganger van het tegenwoordige orgel in 1885; thans bevindt het zich in gewijzigde vorm en met een wat gemoderniseerde klank in de Hervormde kerk te Maasland. Men heeft dit instrument in 1957 naar zijn